

Till: Arbetsmarknadsdepartementet
Diarienummer: A2024/A2023/01688
Remissyttrande från: Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige
Datum och ort: 2024-05-22, Stockholm

Roks svar till SOU 2023:97 Ut ur utsatthet

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor och tjejer även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor.

Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejjourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld.

Sammanfattande synpunkter

Roks tillstyrker utredningens samtliga förslag och kräver att Sverige lever upp till internationella konventioner och åtaganden för att bekämpa mäns våld mot kvinnor

Roks tillstyrker förslag 10.3.1 om socialnämns ansvar att erbjuda stöd och hjälp till den som utnyttjas eller har utnyttjats i prostitution tydliggörs i 5 kap 11 § SoL

Roks tillstyrker utredningens förslag om ett individuellt exitprogram för vuxna och barn. Roks kräver att alla kvinnor och barn som söker stöd för utsatthet i prostitution och pornografi skall ha rätt till en individuell plan enligt stödprogrammet

Roks ser risker och fallgropar utifrån hur socialtjänsten och hälso- och sjukvård utifrån rådande läge och bristande resurser skall axla ansvaret att identifiera, erbjuda stöd och vägar ut ur utsatthet enligt utredningens förslag

Roks kräver i enlighet med utredningens förslag att samverkan med tjej- och kvinnojourer sker i utformning av metodutveckling, i det förebyggande- och uppsökande arbetet samt i det direkta stödet och samverkan i enskilda ärenden

Roks tillstyrker särskilt att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplas till en individuell plan för att lämna utsatthet i prostitution enligt 10.2.3. Alla kvinnor och barn som vistas i Sverige skall ha rätt till vård, skydd och stöd ut ur utsatthet

Roks tillstyrker utredningens samtliga förslag för att Sverige ska leva upp till internationella konventioner och instrument

Roks och våra tjej- och kvinnojourer har i över fyrtio år arbetat mot mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn. Roks anser att sexuellt utnyttjande av kvinnor, tjejer och barn i prostitution och pornografi är en del av mäns våld. Kvinnojourers rörelsens arbete mot mäns våld mot kvinnor och prostitution har resulterat i historiska lagar såsom sexköpslagen och kvinnofridslagstiftningen. Begreppet mäns våld mot kvinnor används i handlingsplaner, policy och internationella konventioner och täcker in allt våld som män utsätter kvinnor, tjejer och barn för, därmed också sexualiserat våld, prostitution och pornografi. Roks tjej- och kvinnojourer finns i olika delar av landet och verkar i olika lokala kontexter. Jourerna ger årligen stöd och skydd till kvinnor och tjejer som är utsatta eller har blivit utsatta i prostitution och pornografi. Tjej- och kvinnojourerna konstaterar också i enlighet med utredningen att stödet till kvinnor och tjejer utsatta i prostitution och pornografi är bristfälligt och saknas på flera håll i landet. Det stöd som finns är ofta centrerat till ett fåtal större städer. Kunskapsläget och insatserna inom socialtjänsten brister. Det innebär att befintligt stöd till målgruppen framför allt utgörs av ideella kvinnojourer, tjejjourer och andra ideella organisationer. Kvinno- och tjejjourernas låga trösklar för stöd och möjlighet till anonymitet är en viktig del i stödet till kvinnor, tjejer och barn. Men eftersom det saknas stöd, skydd och vägar ut ur utsatthet hos samhället riskerar kvinnor, tjejer och barn att leva kvar i utsatthet. För att bekämpa mäns våld mot kvinnor krävs det att samhället kliver fram och tar ansvar för stöd, skydd och lämna-processen.

Roks välkomnar därför utredningens förslag om utformning av exitprogram. Roks anser att utredningens samtliga förslag tillsammans är centrala för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Roks anser att utredningens förslag behöver genomföras och hållas samman för att Sverige ska lyckas i detta arbete. Roks anser också att utsatthet i prostitution och pornografi även fortsättningsvis och i enlighet med nationella strategier ska benämnas som mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn.

Roks tillstyrker förslag 10.3.1 att socialnämns ansvar att erbjuda stöd och hjälp till den som utnyttjas eller har utnyttjats i prostitution tydliggörs i 5 kap 11 § SoL

För att socialtjänsten ska axla ansvaret att erbjuda stöd och skydd till målgruppen krävs ett förtydligande i socialtjänstlagen. Det krävs också tydliga riktlinjer, föreskrifter och en större kunskap om utsatthet i prostitution och pornografi. Utöver struktur, samordning, helhetstänkande i ärenden och långsiktighet krävs dessutom en djupare kunskap om utsattheten och ett bättre bemötande inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och andra myndigheter. Roks tillstyrker därför förslaget att målgruppen skrivs in i 5 kap 11 § SoL.

10.2.1 Förslag om exitprogram för vuxna med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan

Plattformen tillstyrker förslaget, men önskar ökad tydlighet kring finansiering och genomförande utanför storstadsregionerna på lång sikt genom möjlighet till förstärkning av

regionala funktioner såsom regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel.

Roks tillstyrker förslag 10.2.1 samt 10.2.2 om exitprogram, med utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och individuell plan för utsatta kvinnor och barn

Roks tillstyrket utredningens förslag om utformning av exitprogram med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och individuell plan för vuxna och barn. Det är viktigt att utredningen understryker att stödet som ges behöver vara flexibelt och långsiktigt. Roks kräver att stödprogrammet utformas utifrån låga trösklar och att stödet ska vara ihållande och finnas över tid. För att förslagen ska vara genomförbara ser Roks ett behov av utökad styrning inklusive stärkt finansiering i flera led.

Roks föreslår att alla kvinnor, tjejer och barn som ansöker om stödprogrammet för utsatthet i prostitution och pornografi skall ha rätt till stöd av en särskild samordnare och en individuell plan för lämna-processen.

Kvinno- och tjejjourerna har senaste åren sett en utveckling där socialtjänstens hot- och riskbedömningar allt vanligare resulterar i ett nekande av placering i skyddat boende/kvinnojoursboende. Detta trots att kvinnor själva söker sig till socialtjänsten för att skyddas från ytterligare våld. Roks menar att det beror på flera faktorer, men delvis: en hårt pressad socialtjänst, bristande bedömningsinstrument och ett förminskande av våldet som tenderar att leda till att färre kvinnor och barn beviljas insats i form av placering i skyddat boende. Roks har därför frågor kring hur bedömningarna för tillträde till stödprogrammet och enskilda insatser inom stödprogrammet kommer att genomföras i praktiken. Roks ser en överhängande risk att kvinnor, tjejer och barn som ansöker om stödprogrammet inom en krympande arena inte kommer få tillgång till det stöd som utredningen föreslår. Roks menar att kvinnor och tjejer som söker stöd för att ta sig ur utsatthet i prostitution och pornografi behöver få tillgång till samhällets stöd, för att en ny utredning om Sveriges åtaganden inte ska behöva tillsättas i framtiden. Kvinno- och tjejjourerna arbetar med låga trösklar för stöd och kvinnors egenmakt och autonomi, Roks kräver därför att samhället lyssnar och tror på kvinnors och tjejers berättelser när kvinnor, tjejer och barn söker stöd.

Farhågor rörande implementeringen av förslagen stödprogrammet

Roks tillstyrker utredningens förslag om exitprogram och är eniga utredarna att förslagen är nödvändiga för att Sverige ska leva upp till internationella konventioner och åtaganden. Att kvinnor, tjejer och barn utnyttjas av killar och män i prostitution och pornografi är ett stort misslyckande. Men kan förklaras utifrån att mäns våld mot kvinnor sker i samhällets alla arenor. Roks anser att kvinnor, tjejer och barn som blivit utsatta för våld och prostitution har rätt till trygghet och ett liv utan sexuellt våld och utnyttjande. Över tid har varken resurser eller ett uttalat stöd funnits på plats, vilket gör föreslaget stödprogram absolut nödvändigt för att leva upp till Sveriges åtaganden. Med grund i att samhällets stöd brutit över tid till målgruppen ser Roks att utredningens förslag kommer att ta tid att genomföra. Roks vill därför rikta ljuset mot utmaningar och eventuella fallgropar i implementeringen.

Det kommer att krävas resurser, på flera håll, för att utforma, utveckla och genomföra förslaget stödprogram. Roks ser med oro på hur kommuner och en redan hårt pressad socialtjänst ska genomföra det stöd som målgruppen behöver och som är på förslag.

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejourer i Sverige

Det finns flera parallella utredningar som kommer kräva resurser inom framför allt kommunal verksamhet. Vi ser förändring av hela socialtjänsten, ett utökat uppdrag att arbeta mot våldsutövare, avhoppare och ett utökat brottsförebyggande arbete och uppsökande arbete. Roks menar därför att utmaningarna med implementering av förslagen kommer kräva utveckling av socialtjänsten såväl som utökade resurser på kort och lång sikt. Det kan finnas en risk att kvinnor och tjejer som tillhör mindre kommuner inte kommer få lika förutsättningar till ett exitprogram enligt förslaget. Vad gäller större kommuner kan det istället finnas risk för prioriteringar, där somliga kvinnor och tjejer kan komma att nekas stöd.

Flera kommuner lyfter kvinno- och tjejourerna som en viktig verksamhet för målgruppen, särskilt i de mindre kommunerna. Samtidigt ser vi en utveckling där jourer i flera delar av landet lägger ned sina boenden eller verksamheter på grund av ökad styrning, tillståndskrav och reglering av kvinnojourernas boenden. Att kvinnojoursverksamheter tvingas lägga ned får konsekvenser för kvinnor, tjejer och barn i berörda kommuner. I synnerhet i mindre kommuner där jouren har en viktig roll och samverkan med socialtjänst och polis är god. Att bygga på lokal samverkan anser Roks är viktigt i utformandet av stödprogrammet.

För att exitprogrammet ska fungera ställer det krav på att det ska finnas en samordnare tillgänglig med tillräcklig kunskap om utsatthet i prostitution, vilket behov av stöd som kan finnas och relevant kunskap om lämna-procesen. Förslaget kommer kräva styrning och riktlinjer för vilket stöd samordnaren kan tillgodose. Samarbete mellan olika yrkesverksamma och parter som också föreslås är grundläggande för ett fungerande stöd och att inte falla mellan stolarna.

Roks tillstyrker sammantaget utredningens förslag med medskick om de fallgror och risker som beskrivits ovan.

Positivt att samverkan med ideella organisationer lyfts upp i förslagen

Roks delar utredningens genomgående tonvikt på samverkan med tjej- och kvinnojourer och andra ideella organisationer i utformning av metodutveckling, i det förebyggande arbetet och samverkan i enskilda ärenden. Ideella organisationer har konstaterats utgöra en stor del av stödet till kvinnor, tjejer och barn som utsätts i prostitution och människohandel. Därför är det angeläget att utredningen lyfter kvinno- och tjejourernas deltagande i framtagande av arbetssätt, metoder för identifiering och i utvecklingen av myndigheternas stöd. Kvinno- och tjejourerna ser också ett stort behov av samverkan i det direkta stödet. Kvinnor, tjejer och barn vänder sig till våra jourer av många skäl, ett väsentligt skäl handlar om att vi inte en myndighet och möjlighet till anonymitet. För att öka kvinnor, tjejer och barns deltagande i stödprogrammet ser Roks att det krävs att kvinno- tjejourer och andra ideella organisationer kan fortsätta arbeta förebyggande och med lågröskelstöd för att identifiera utsatta. Detta genom utökad och långsiktig finansiering. För att fortsätta detta ser Roks ett stort behov av en särskild förordning i statsbidraget för prostitution och människohandelfältet. Förordningen ändrades där fler ideella organisationer nu söker medel från en förordning som tidigare var öronmärkt till kvinno- och tjejourerna. Roks ser ett behov av att utöka finansieringen för kvinno- och tjejourerna samt utökade och riktade resurser mot organisationer som arbetar mot prostitution och människohandel.

10.1.1 Förslag om specialiserad lågröskelverksamhet i form av Mikamottagningar

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

kopplade till hälso- och sjukvård

Roks tillstyrker förslaget om specialiserade lågtröskverksamheter för kvinnor i prostitution och människohandel. Kvinno- och tjejjourernas erfarenhet är att det i flera mottagningar saknas personella resurser och att väntetiden för att påbörja traumabehandling kan vara flera år. Detta eftersom behovet av traumabehandling från prostitution och sexuell exploatering är större än vad som finns att tillgå. Det betyder att trots att det finns mottagningar på plats som arbetar med specialiserat stöd (Mika) eller samtalsstöd via ett relationsvåldsteam knutet till en kommun är inte resurser eller stöd tillgängligt i praktiken. Utredningen lyfter också långa köer för att få behandling inom psykiatri och BUP. Roks ser därför ett stort behov av utökade resurser inom regional verksamhet och fokus på målgruppen för att utsatta ska få tillgång till traumabehandling. Roks kräver att det ska finnas specialiserade lågtröskelverksamheter tillgängliga för kvinnor, tjejer och barn i varje län. Roks kräver att det ska tilldelas resurser till region och kommun för att svara upp till behovet av stöd med låga trösklar inklusive tillgänglig traumabehandling- och bearbetning för den kvinna och tjej som söker vård för utsatthet. Roks håller med utredningen att verksamheten behöver anpassas till lokala förutsättningar utifrån det regionala upptagningsområdet.

Roks tillstyrker 10.2.3 och kräver att alla kvinnor som vistas i Sverige har rätt till stöd, skydd och ett liv utan våld

Roks tillstyrker särskilt att ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplas till en individuell plan för att lämna utsatthet i enlighet med 10.2.3. Alla kvinnor och barn som vistas i Sverige skall ha rätt till vård, skydd och stöd ut ur utsatthet. I dagsläget ställs krav på medverkan i rättsprocess för att kvinnor som utsätts i prostitution och människohandel för sexuella ändamål ska få rätt till ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Att kvinnor och tjejer som utsätts för våld av svenska män inom ramen för prostitution inte garanteras skydd, stöd och hjälp ut ur utsatthet anser Roks är fullkomligt oacceptabelt. Roks ser därför att förslaget om tidsbegränsat uppehållstillstånd för den som söker stöd att lämna prostitution och exploatering är centralt för att ta ansvar för de kvinnor, tjejer och barn som utsätts för våld inom ramen för prostitution av svenska män.

Roks tillstyrker förslag 10.1.4 om utveckling av uppsökande verksamhet och rutiner

Roks tillstyrker utredningens förslag om utveckling av av det uppsökande arbetet och arbetet med att identifiera utsatta kvinnor och tjejer. Roks menar också att förslaget för utveckling av metoder för arbetet och arbetet med stöd ska ske i nära samverkan med tjejjourer och andra ideella organisationer. Roks tjejjourer stöttar och stärker tjejer som lever i utsatthet eller med konsekvenser av sexuell exploatering och utsatthet. Den digitala arenan har sänkt trösklarna för tjejerna att utsättas och nya former av utnyttjande har tagit form. Att utredningen riktar ljuset mot det förebyggande och identifierande arbetet anser därför Roks är viktigt. För att lyckas med arbetet och lära av redan befintligt arbete och metoder för förebyggande och identifierande arbete är samarbete med ideella organisationer en viktig byggsten. För att de ideella tjej- och kvinnojourerna ska stärka sitt uppsökande arbete krävs dessutom stärkt finansiering av våra verksamheter.

Roks tillstyrker förslag 10.1.2 om specialiserad lågtröskelverksamhet riktat till barn

Roks tillstyrker utredningens förslag om specialiserad lågtröskelverksamhet för barn eftersom detta stöd saknas över hela landet. Tjejjourerna möter unga tjejer i de arenor

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejourer i Sverige

där unga tjejer finns. Stödet sker via chatt, sociala medier och andra chattverktyg. Eftersom stödet är anonymt vågar tjejer berätta om utsatthet i sexuell exploatering och erfarenheter av sexuella övergrepp. Tjejourerna har sedan 90-talet arbetat med kunskapshöjande och förebyggande arbete i skolor. Tjejourerna möter unga tjejer i deras arenor, informerar om sexuell exploatering, prostitution och pornografi. Tjejourernas arbete att möta unga tjejer är en viktig del av arbetet att identifiera utsatta tjejer. Tjejourernas metoder för stöd och kunskap är centrala i arbetet att utveckla såväl metoder för uppsökande arbete såväl som kunskapsmaterial i skolor som ska rikta sig mot yrkesverksamma.

Ett av de största hindren för tjejer att lämna utsatthet anser tjejourerna ofta vara att det saknas en uttalad aktör på orten att hänvisa till och som har kunskap om sexuell exploatering och ett bra bemötande. Detta gäller särskilt för tjejer mellan 15-18 år. Att utformningen av tillgängligt lågtröskelstöd till tjejer nu föreslås ske genom ungdomsmottagningar och elevhälsan ställer nya krav på dessa aktörer. Tjejourerna konstaterar att det utöver avsaknad av riktat adekvat stöd finns en stor okunskap om sexuell exploatering i flera led. Det saknas också resurser för att stötta tjejer som lever med konsekvenser av sexuellt våld, vilket tjejourerna märker av i antal stödsökande tjejer som inte får något annat stöd. Det finns därför utmaningar i att säkerställa samma kunskapsnivå över hela landet.

Roks ser därför i enlighet med förslagen i SOU 2023:98 och SOU 2023:97 att adekvat material för yrkesverksamma behöver tas fram. Roks delar utredarnas bild att material behöver tas fram i samråd med tjej- och kvinnojourerna. Roks anser därför att förslagen om samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård och civilsamhället är viktigt. I relation till skolans ansvar menar Roks att yrkesverksamma behöver tydliga rutiner och frågemallar för att fråga unga om utsatthet och identifiera utsatta tjejer. Exempelvis hur en lärare, skolkurator eller elevhälsoteam agerar när en tjej berättar om utsatthet. En sådan rutin anser Roks behöver tas fram i samråd med tjejourerna. Tjejourernas erfarenhet är att tjejer har svårt att berätta om utsatthet för vuxna och oftare vänder sig till en tjejour eller anonym stödchatt. Därför vill Roks fortsatt understryka vikten av lånsiktig och utökad finansiering för tjejourernas arbete och ett utökat samarbete i stödet.

Roks tillstyrker att kvinnofridslinjen ska stärkas i enlighet med 10.1.3

Roks tillstyrker förslaget att kvinnofridslinjen får i uppdrag att utvecklas med en stödlinje för kvinnor och tjejer i prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Kvinnofridslinjen och NCK har en central roll i arbetet mot mäns våld mot kvinnor, Roks understödjer därför därför att förslaget att bygga på kvinnofridslinjen.

10.3.5 Förstärkning av regionkoordinatorerna

Roks tillstyrker förslaget och anser att det är viktigt att regionkoordinatorerna stärks och får utökade resurser. Enligt förslaget ska en särskild regionkoordinator som har fokus på barn som utsätts i prostitution och sexuell exploatering inrättas vilket Roks ser som absolut nödvändigt.

Sexköpslagen

Utöver ett bristande stöd till målgruppen som utredningen lagt fram viktiga förslag på finns stora utmaningar när det kommer till att lagföra män som utnyttjar kvinnor och tjejer inom ramen för prostitution.

Riksorganisationen
för kvinnojourer och
tjejjourer i Sverige

Den svenska sexköpslagen infördes 1 januari 1999. Roks deltog aktivt i arbetet för att kriminalisera köpare av sexuella tjänster. Sedan dess har en del förändringar skett och den senaste 1 augusti 2022. I brottsbalken (Brb 6: § 11) står det att: *"Den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till fängelse i högst ett år."* Enligt uppgift från Åklagarmyndighetens utvecklingscenter har trots det, inte någon dömts till fängelse det första året. Enligt BRÅ är strafföreläggande och 50 dagsböter vanligt förekommande i de fall köparen erkänner sexköp.

Roks anser att den hanteringen är otillräcklig och står inte i paritet med lagstiftningens intentioner eller den skada som åsamkas brottsoffret. Roks anser att köp av sexuell tjänst kan jämföras med sexuellt våld och våldtäkt. I ett samhälle som försvarar principerna för juridisk, politisk, ekonomisk och social jämställdhet ska människor aldrig kunna vara handelsvaror därav ser Roks att polisarbetet mot prostitution ska intensifiera och att straffskalan fängelse utmäts av domstolarna.

I det här ärendet har Camilla Andersson beslutat. Emelie Huuva Skeppar, ledamot i Roks har varit föredragande i ärendet tillsammans med Emma Hammarberg, Kvinno- och tjejjouren i Umeå och Tina Olby, Motala kvinnojour.

Stockholm den 24 maj 2024.

Camilla Andersson
Ordförande Roks